

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i romanska språk vid svenska universitet och högskolor

Del I: italienska, portugisiska och rumänska

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Utvärdering av grund- och forskarutbildning i romanska
språk vid svenska universitet och högskolor**

Del I: italienska, portugisiska och rumänska

Utgiven av Högskoleverket 2005

Högskoleverkets rapportserie 2005:3 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Jana Hejzlar**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, januari 2005

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner	9
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	13
Missiv	15
Referensramar, generella iakttagelser och rekommendationer	17
Referensramar	17
Generella iakttagelser	18
Generella rekommendationer	26
Nordisk utblick	29
Italienska vid Göteborgs universitet	31
Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar	31
Bedömagruppens intryck	31
Rekommendationer	33
Italienska vid Lunds universitet	35
Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar	35
Bedömagruppens intryck	35
Rekommendationer	37
Italienska vid Stockholms universitet	39
Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar	39
Bedömagruppens intryck	40
Rekommendationer	42
Italienska vid Uppsala universitet	43
Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar	43
Bedömagruppens intryck	43
Rekommendationer	44
Portugisiska vid Stockholms universitet	47
Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar	47
Bedömagruppens intryck	48
Rekommendationer	50
Rumänska vid Lunds universitet	51
Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar	51
Bedömagruppens intryck	52
Rekommendationer	53
Bilaga	55
Grundutbildning	55
Forskarutbildning	56

Sammanfattning

Denna rapport redovisar de första resultaten av den utvärdering av grund- och forskarutbildning i romanska språk vid svenska universitet och högskolor som Högskoleverket genomfört under 2004.

Rapporten återger bedömningen av tre språk, nämligen italienska, portugisiska och rumänska. Italienska erbjuds av Göteborgs, Lunds, Stockholms och Uppsala universitet. Portugisiska ges endast i Stockholm och rumänska endast i Lund. Denna granskning har genomförts av en extern bedömargrupp bestående av ämnesexperter, doktorander och studenter från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Projektledare för utvärderingen och sekreterare i bedömargruppen har varit Jana Hejzlar från Högskoleverkets utvärderingsavdelning. Till grund för utvärderingen ligger de berörda ämnenas självvärderingar och de platsbesök som gruppen genomförde under september–oktober 2004.

Rapporten består av två delar. Den största delen är bedömargruppens rapport. Den består av såväl generella iakttagelser och rekommendationer som separata avsnitt för varje språk och lärosäte.

Högskoleverkets del i sin tur omfattar en kort reflektion utifrån bedömargruppens rapport och på denna rapport baseras också universitetskanslerns beslut. Bedömargruppen anser att grund- och forskarutbildningarna i italienska vid Göteborgs, Lunds och Stockholms universitet håller god kvalitet. Däremot framför gruppen kritik mot grundutbildningen i Uppsala. Utifrån denna bedömning beslutar Högskoleverket att ifrågasätta magisterexamenrätten i italienska vid Uppsala universitet.

Bedömargruppen för fram att även italienska, som är ett relativt vanligt förekommande gymnasiespråk, har rekryteringssvårigheter. Den ekonomiska räddningen har varit att erbjuda rena nybörjarkurser utan förkunskapskrav på en nivå som knappast kan kallas akademisk. Samtidigt framstår utbildningarna i italienska vid Stockholms och Lunds universitet som särskilt kreativa vad gäller kursuppläggning och examinationsformer. Storleken på forskningsmiljön i Stockholm gör verksamheten där till landets ledande.

Bedömargruppen är också positivt inställd till den utveckling av ämnet portugisiska som skett sedan slutet av 90-talet. Flera eldsjälar har bidragit till uppbyggnaden av ämnet som idag visar goda resultat inom både grund- och forskarutbildningen. Högskoleverket stödjer bedömargruppens uppfattning att ämnet förtjänar en egen professur.

Likaså är gruppen imponerad av det webbaserade utbudet av kurser i rumänska vid Lunds universitet. Denna unika verksamhet har lyckats rekrytera många studenter, även internationellt, och kan utgöra ett gott exempel för många andra små språk. För att kunna utveckla de efterfrågade högre kursnivåerna inom grundutbildningen och säkra utbildningens överlevnad behövs här såväl förstärkning av lärarkåren som en doktorandtjänst i just rumänska.

I fråga om forskarutbildningen är det uppenbart vilken positiv effekt forskarskolan FoRom har haft på miljöerna i både italienska och portugisiska. Forskarskolan har varit tidsbegränsad och de sista doktoranderna antogs enligt uppdraget hösten 2004. Antalet disputerade i romanska språk har ökat stort. Det är dock fortfarande så att dessa personer knappast räcker för att fylla de behov som kommer att finnas i högskolesektorn i samband med pensionsavgångar.

Bedömargruppen för fram ett behov av en nationell språkpolitik, vilket Högskoleverket instämmer i.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Utvärderingsavdelningen

Jana Hejzlar

BESLUT

2005-01-11

Reg.nr 643-3032-03

Utvärdering av utbildningar i italienska, portugisiska och rumänska

Högskoleverket finner att grund- och forskarutbildningarna i italienska och portugisiska uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning och ifrågasätter därför inte examensrätten vid Göteborgs, Lunds och Stockholms universitet. Inte heller ifrågasätts examensrätten inom grundutbildningen i rumänska vid Lunds universitet. För dessa lärosäten kommer utvärderingen att följas upp inom tre år.

Högskoleverket finner anledning att ifrågasätta examensrätten för magisterexamen i italienska vid Uppsala universitet främst på grund av brister i lärarkompetensen. Uppsala universitet anmodas att senast den 1 februari 2006 inkomma till Högskoleverket med en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits angående den bristande lärarkompetensen i ämnet. Högskoleverket avser därefter att återkomma med beslut om examensrätten.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Jana Hejzlar i närvaro av avdelningschef Ragnhild Nitzler och kanslichef Lennart Stähle.

Sigbrit Franke

Jana Hejzlar

Kopia:

Utbildningsdepartementet

Bedömargruppen

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill till att börja med tacka bedömargruppen för ett väl genomfört arbete. Bedömargruppens rapport utgör en god analys av grund- och forskarutbildning i italienska, portugisiska och rumänska i Sverige. Verkets förhoppning är att denna analys kommer att vara till nytta för de berörda institutionerna i deras utveckling. Gruppens rapport är också ett viktigt underlag för Högskoleverkets beslut.

I sin rapport har bedömargruppen analyserat ett antal frågor som de uppfattat som särskilt angelägna. Några av de frågor som lyfts fram vill Högskoleverket reflektera över i egenskap av myndighet.

Behovet av nationell språkpolitik

Denna rapport är den nionde sedan 2001 som berör språkutbildningarna. Många av de problem som de olika bedömargrupperna härvid har fört fram är likartade.

Det verkar som om begreppet ”småspråk” har fått en ny betydelse. Även de stora gymnasiespråken, med undantag för engelska, börjar uppvisa problem som tidigare förknippats med så kallade småspråk. Huruvida språket är stort eller litet har ingenting att göra med hur många människor i världen som har det som modersmål. Begreppet är snarast kopplat till huruvida antalet studenter som vill studera och examineras kan finansiera de lärare och administratörer som behövs för att erbjuda kvalitativt högtstående utbildning. Enligt bedömarna missgynnar finansieringsmodellen, som är kopplad till studenternas antal och prestationer, språkutbildningarna. Signalerna i utbildningssystemet är också oklara vad gäller språken. Valfriheten i gymnasieskolan gör att många väljer bort de krävande språkkurser på högre nivåer som ger behörighet till universitetsstudier. Därmed minskar studentunderlaget kraftigt. Sänkta krav på omfattning av språkstudier för behörighet som språklärare i både grund- och gymnasieskolan är ett annat problem. Dessutom väljer alltför få lärarstudenter inriktning på andra moderna språk än engelska vilket framkommer av bland annat rapporten *Lärarstudenters val av inriktning* (Högskoleverkets rapportserie 2004:19 R).

Bedömargruppen för fram behovet av en nationell språkpolitik vilket Högskoleverket stödjer. Verket har lämnat förslag till hur de små språkens situation skulle kunna förbättras (*Att vara eller inte vara? Frågan om småspråkens framtid i den svenska högskolan – ett regeringsuppdrag*, 2003-01-04). När vi nu finner att även de gamla gymnasiespråken, med undantag för engelska, har stora svårigheter blir det nödvändigt att belysa hela språkområdet. Förhoppningsvis kommer såväl den väntade högskolepropositionen som den pågående utredningen om resurstilldelningen att uppmärksamma detta.

Nybörjarkurserna

För att rädda ekonomin har alla romanska icke-nybörjarspråk, i detta fall italienska, vid både universitet och högskolor startat rena nybörjarkurser. Dessa kurser lockar uppenbarligen många studenter. Samtidigt kan ingen påvisa att de utgör någon nämnvärd rekryteringsbas för fortsatta studier i språket på högskolenivån. Det är Högskoleverkets uppfattning att sådana kurser inte motsvarar de krav på akademisk utbildning som högskolelagen och högskoleförordningen ställer. Det faktum att vissa språkämnen är till stor del ekonomiskt beroende av kurser som i allmänhet erbjuds av gymnasiet, liksom av KOMVUX eller studieförbunden, är oacceptabelt.

Italienska

Italienska har under åren haft en relativt jämn studenttillströmning. Språket erbjuds vid Göteborgs, Lunds, Stockholms och Uppsala universitetet. Vid Stockholms universitet verkar landets enda professor i italienska. Miljön inom forskarutbildningen är landets största. Grundutbildningarna i Stockholm och i Lund framstår som särskilt kreativa när det gäller kursuppläggning och examinationsformer. Strävan att uppnå forskningsanknytning i hela utbildningen är också uppenbar. Samtliga fyra institutioner har dock problem med att rekrytera till högre nivåer och då redan till 40-poängsnivån.

Italienska vid Uppsala universitet har ett ovanligt stort problem med detta och är till mer än 60 procent ekonomiskt beroende av nybörjarkurserna. Bedömaregruppen pekar där dessutom på brister när det gäller ämnesinnehåll och progression liksom på behovet att modernisera såväl undervisnings- som examinationsformerna. Lärarkompetensen i italienska är klart otillräcklig även givet det stöd man får från franska. Att inte återbesätta lektoratet i just italienska måste anses ogenomtänkt. Utifrån bedömaregruppens analys ifrågasätter därför Högskoleverket ämnets magisterexamensrätt.

Intressanta oaser

I denna rapport bedöms förutom italienska två ytterligare språk nämligen portugisiska och rumänska som endast erbjuds vid ett lärosäte var i landet, vid Stockholms respektive Lunds universitet. Båda ämnena har uppenbarligen trots olika svårigheter funnit vägar till att utveckla sig.

Portugisiska har tack vare samarbete med spanska, forskarskolan FoRom och stort engagemang från professorn i iberoromanska språk stadigt utvecklats under andra hälften av nittioåret. Antalet disputerade under de senaste åren är imponerande. Rumänska, som numera erbjuder sina kurser helt webbaserade, har lyckats locka till sig skandinaver från hela världen. Detta har kunnat ske tack vare stort lärarengagemang, intresset för distansundervisning från Lunds universitet och samarbete med Köpenhamns universitet.

Bedömaregruppen har uppmärksammat dessa två miljöer och förespråkar en förstärkning i form av en professur i portugisiska och en doktorandtjänst i

rumäniska för att säkra återväxten. Det är en bedömning som Högskoleverket finner rimlig.

Kvalitetsarbete

Bedömargruppen konstaterar att flera av de berörda institutionerna brottas med studenternas bristande engagemang i kvalitetsarbete. Samtidigt lämnar gruppen flera goda förslag på hur engagemanget skulle kunna ökas och kursvärderingssystem förbättras. Flera av dessa förslag kommer från de studenter som bedömarna har mött i samband med platsbesöken. Goda exempel att ta till sig finns även i antologin *Kursvärderingar för studentinflytande och kvalitetsutveckling* (Högskoleverkets rapportserie 2004:23 R).

Det är anmärkningsvärt att internationalisering i form av studentutbyte och doktorandernas utlandsvistelse är av så ringa omfattning när det gäller studenter som läser ett främmande språk. Högskoleverket instämmer med bedömargruppen när det gäller vikten att öka dessa inslag.

Det är illa ställt med nationellt samarbete vad gäller italienska. Samverkan skulle kunna inverka positivt på kreativiteten i de relativt små miljöerna och stimulera kvalitetsarbetet. Samverkan med det omgivande samhället kan också med fördel utvecklas. Det är viktigt att samla alla krafter för att öka och bättre utnyttja språkkunskaperna i det mångkulturella Sverige och Europa.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Högskoleverket

2004-12-23

643-3032-03

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i italienska, portugisiska och rumänska vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket genomförde år 2004 en utvärdering av grund- och forskarutbildningarna i romanska språk. För utvärderingen av ämnena italienska, portugisiska och rumänska utsågs en extern bedömaregrupp bestående av:

Professor Arne Halvorsen, Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet i Trondheim

Studering Hannah Johnson, Stockholms universitet (portugisiska)

Professor Lauri Lindgren, Åbo universitet

Doktorand Cecilia Schwartz, Stockholms universitet (italienska)

Docent Gunver Skytte, Köpenhamns universitet

Vi grundar vår bedömning på den information och de intryck vi fått dels från utbildningsanordnarnas självvärderingar med bilagor, dels på platsbesöken där vi samtalat med företrädare för studenter, lärare, institutions- och utbildningsledning samt fakultetsledning eller motsvarande.

Härmed överlämnas vår rapport till Högskoleverket.

För bedömaregruppen

Gunver Skytte

Referensramar, generella iakttagelser och rekommendationer

Referensramar

Vår bedömning baserar sig på högskolelagen, högskoleförordningen och de av Högskoleverket framtagna kvalitetskriterierna. Underlaget för bedömningen grundar sig på de självvärderingar som de berörda ämnena tagit fram, samt på den information vi har fått från ledning, lärare, studenter och doktorander i samband med platsbesök på de fyra berörda lärosätena. I den nationella utvärderingen av romanska språk som genomförts under 2004 presenterar vi de mindre språken italienska, portugisiska och rumänska, varav de två sistnämnda bara erbjuds på en ort, Stockholm respektive Lund.

Vi har fört en grundlig diskussion om vad som karakteriserar en god språkutbildning på akademisk nivå. Vi har samtidigt varit medvetna om den akademisering av just språkutbildningen som tycks pågå såväl i Sverige som i de andra nordiska länderna. Det handlar inte bara om den rena kommunikationsfärdighetens ökande betydelse. Det handlar också om engelskans dominans och om att studier i andra språk, bortsett från rena fackspråksstudier, ifrågasätts av många. Ett av skälen är rent ekonomiskt. Det tilldelningssystem som tillämpas i Sverige ställer i princip orimliga krav på ämnen som romanska språk. Det ger incitament till att skapa kurser på ren nybörjarnivå, att sänka kraven för att få igenom studenterna och att låta undervisningen skötas i alltför stor utsträckning av vikarier, timlärare och odisputerade. Det ansträngda läget innebär dessutom att lärarna generellt får ett för litet utrymme för forskning och kompetensutveckling, vilket varken främjar undervisningen inom grundutbildningen eller forskningsmiljön vid institutionerna. Vi anser att det finns mycket som behöver åtgärdas på såväl fakultets- och universitetsnivåerna, som på regeringsnivå, när det gäller språkpolitiken och konsekvenserna av denna.

Bedömningsgrunderna kan kort sammanfattas i följande frågor:

- Är självvärderingen reflekterande och tyder den egna analysen av styrkor och svagheter på en god självinsikt?
- Är mål och profil tydligt beskrivna? Finns det en koppling mellan mål och examination?
- Är ämnets ställning inom organisationen sådan att det inte missgynnas i förhållande till de större språken? Stärker de nu allt vanligare storinstitutionerna miljön för alla?
- Är lärarkapacitet och -kompetens ändamålsenliga för att hantera grundutbildningsuppdraget och garantera en forskningsbaserad grundutbildning?

- Visar kursplanerna på tillräcklig bredd och djup i utbildningen och får studenterna en tillräcklig kompetens i teori och metod för att kunna skriva kandidat- och magisteruppsatser på en klar akademisk nivå?
- Utlyses doktorandtjänsterna på ett sätt som främjar mobiliteten?
- Är fördelningen mellan doktorandkurser och avhandlingen ändamålsenlig, och fördelningen mellan obligatoriska respektive valfria kurser välgenomtänkt?
- Är handledarkompetensen och -kapaciteten i paritet med antalet doktorander och deras forskningsintressen? Är forskningsmiljön tillräckligt kritisk och kreativ?
- Hur bedrivs kvalitetsarbete avseende studentinflytande, jämställdhet, genus och mångfald? Hur står det till med internationalisering och samverkan?

I våra bedömningar förbehåller vi oss rätten att inte kommentera det som inte sticker ut och att framhäva det som vi ser som positiva trender. Det innebär att de olika lärosätetexterna kan skilja sig åt både i omfattning och till innehåll. Det innebär också att vissa gemensamma drag och problem, som vi har kunnat särskilja, samlas i avsnittet om generella intryck.

Generella iakttagelser

Historisk överblick

Fram till 1960-talet samlades de romanska språken vid respektive universitet under en professur, specificerad romansk filologi, eller möjligen romanska språk. Latin och franska undervisades i skolan och franska blev det dominerande språket inom moderna romanska språk. Professorn behärskade ytterligare ett eller flera romanska språk, vanligtvis italienska eller spanska, och i något fall, såsom i Lund, rumänska. Språkhistoria och historisk lingvistik med textkritik var de huvudsakliga forskningsområdena vilket medgav att en enda professor kunde behärska sitt forskningsområde någorlunda väl. Resterna av detta system är ännu idag synliga men håller på att utplånas såväl i Sverige som i Norden för övrigt.

Lingvistikens utveckling, kombinerad med de alltjämt ökande kraven på specialisering, gör det idag omöjligt för en enda person att bedriva framgångsrik forskning och dessutom forskar- och grundutbildning inom flera språk. Ämnesstrukturen har splittrats i självständiga språkdiscipliner såsom franska, italienska o.s.v. och dessutom med väl definierade inriktningar mot språk eller litteratur.

Av de tre kunskapsområden som språkämnen på universitetsnivå omfattar, språkvetenskap, litteraturvetenskap och kulturvetenskap, har de två förstnämnda av historiska skäl en central position och kan studeras på alla nivåer inom grund- och forskarutbildningen. Detta återspeglar lärarkårens samman-

sättning i så måtto att det vid varje institution finns personer med vetenskaplig kompetens inom ett av, eller bägge, områdena.

När det däremot gäller studier inom området kultur och samhälle är möjligheterna till specialisering olika vid olika lärosäten. Vissa erbjuder kurser i dessa ämnen upp till D-nivå, andra endast till och med B-nivån. Även möjligheterna att skriva uppsats med kulturvetenskaplig inriktning varierar samtidigt som flera vittnar om studenternas växande intresse för just denna inriktning. Gemensamt för samtliga lärosäten är att det inte finns någon formell vetenskaplig kompetens inom området.

Ekonomi och genomströmning

I alla självvärderingar vi läst talas det om det goda söktrycket till grundutbildningen, och i något fall även till forskarutbildningen. Ordvalet ”söktrycket” är här klart missbrukat, eftersom det är så att alla studenter som önskar läsa från A- till magisternivå kan göra så utan konkurrens.

De enda kurser som har ett söktryck i verklig mening är nybörjarkurserna i italienska, som ju faktiskt erbjuds även i gymnasial utbildning. De fyra i utvärderingen ingående utbildningarna är till 45 procent, eller ibland upp till drygt 60 procent, ekonomiskt helt beroende av dessa kurser. Detta är ett resultat av finansieringssystemet som knappast gagnar det akademiska i språkundervisningen. Samtidigt är det värt att notera att studenttillströmningen till just italienska och portugisiska under många år har varit konstant, och att den till och med har ökat när det gäller rumänska.

Vid samtliga lärosäten får språken vissa lokala språktillägg, eller tillägg för distansundervisning, men planeringsvillkoren är mycket olika. Vid Göteborgs universitet ersätts helårsstudenter med 80 procent av den totala pengarna, medan vid Stockholms universitet tillämpas ersättning endast för helårsprestationer.

Nybörjarkurserna är de traditionella gymnasiespråkens ekonomiska räddning. Det är förstaeligt i dagens system, men det som är bekymmersamt är en total avsaknad av uppföljningar när det gäller nybörjare. Ingen av de berörda institutionerna kan redovisa nybörjarnas bakgrund, vilka syften de har med sina språkstudier eller vilken benägenhet de har till att fortsätta studera språket. Studenterna vi talade med vittnade om att ytterst få fortsätter efter nybörjarkursen, liksom om en bristande marknadsföring för fortsatta studier. Det stora studentbortfallet när det gäller de ordinarie kurserna inträffar mellan A- och B-nivån. På samma sätt som man tappar de rena nybörjarna tappar man alltså även studenterna som faktiskt läst språket i flera år innan de påbörjat studierna på A-kursen på universitetet. De som sedan fortsätter till kandidat- eller magisternivån inom italienska eller portugisiska (rumänska är ännu inte uppbyggd till dessa nivåer) är så få att man redan här kan ifrågasätta om den kritiska massan kan uppnås. Som exempel kan nämnas att av 100 helårsstudenter totalt i italienska i Göteborg registrerades under 2003 endast 5 studenter på C- och D-nivåerna. Motsvarande siffror för Lund var 9 av totalt 118 helårsstudenter.

Ett skäl till att så få väljer att läsa på kandidat- och magisternivåerna i italienska är de sänkta kraven på omfattning av språkstudier för att få lärarbehörighet. För gymnasielärarna krävdes tidigare 80 poäng. Nu krävs det 60 poäng, men utan uppsatskrav. Det är en mycket oroande politik. Under åren 2002 och 2003 har totalt 37 kandidat- och magisteruppsatser examinerats i italienska totalt vid de fyra lärosätena. Det kan alltså innebära något färre personer ändå, då vissa kan ha examinerats på bägge nivåerna. Alla dessa har naturligtvis inte tänkt sig en karriär som lärare. Under samma år erbjöds enligt uppgift från Skolverket undervisning i italienska vid drygt 100 av landets cirka 600 gymnasier. Vi ser framför oss en stor brist på behöriga lärare framöver, såväl inom grundskolan som inom gymnasieskolan.

Lärarsituationen

Åldersstrukturen inom den nuvarande lärarkåren är vid många av lärosätena sådan att nyrekryteringar blir aktuella de närmaste åren. Det förutsätter att fler disputerar. Det är uppenbart att de som nu disputerar i italienska och portugisiska kommer att behövas inom lärosätena. Dessutom bör behovet vara större än så, inom samhället som helhet, där kvaliteter som förmågan att samla in och bearbeta stora mängder av information, att kritiskt granska och analysera och inte minst kunna förmedla kunskap efterfrågas i många andra sammanhang.

Institutionerna för romanska språken vid Stockholms och Växjö universitet är värdinstitutioner för forskarskolan FoRom, som har regeringens uppdrag att examinera 25 språkvetenskapliga doktorer t.o.m. 2007. FoRom har bidragit till en god produktion av disputerade för tillfället, men det är naturligtvis viktigt att man även fortsättningsvis klarar av situationen. Enligt Högskolelagen ska all grundutbildning bedrivas med en tydlig forskningsanknytning. Det känns angeläget för oss att definiera vad det kan betyda i praktiken. Vi ser det som att det man lär ut i moderna språk på universitetsnivå är baserat på modern språk- och litteraturforskning. Läraren kan hämta inspirationen från sin egen forskning och kan problematisera i undervisningen från första stunden. Även en odisputerad lärare kan klara av denna uppgift under förutsättning att han eller hon har ett tillräckligt utrymme för kompetensutveckling inplanerat i sin tjänstgöring.

Dagens adjunkter, som i många fall är mycket skickliga pedagoger, har hamnat i en återvändsgränd med en alltför tung undervisningsbörda och mycket knappa, om ens några, möjligheter till kompetensutveckling. I många fall har ämnena dessutom ett stort antal timlärare anställda, ofta på en låg tjänstgöringsgrad, men i gengäld har de varit anställda under många år. Detta kan inte ses som ändamålsenligt vare sig för utbildningens kvalitetssäkring eller för timlärarna själva. Adjunkter och timlärare borde av ovanstående skäl och i samband med pensionsavgångar och motsvarande bytas ut mot andra lärarkategorier, företrädesvis lektorer.

Mål och profil i grundutbildningen

Ett övergripande mål, eller en vision om att stärka de romanska språkens ställning och bredda rekryteringen, saknas i samtliga självvärderingar. Även de mer kortsiktiga målen är i många fall intetsägande. De är av en sådan generell karaktär att de är oanvändbara som styrinstrument och därmed inte heller operationella.

Det finns ett klart samband mellan mål, undervisningsform och examination. Målen ska styra undervisningens uppläggning och studenternas arbete, liksom de inlärningsresultat man eftersträvar. Många delkurser har en vag eller alltför bred benämning, varför studenterna bör informeras om vad som examineras. Det är också viktigt att redovisa vilka inlärningsresultat som eftersträvas: faktakunskaper, förståelse, tillämpning, syntes eller kritisk bedömning. Examinationssättet är inte det primära, utan kunskapskontrollen. Det är likväl viktigt att studenten är väl förtrogen med de krav som ställs på progressionen mellan de olika nivåerna, liksom kraven på uppsatsarbeten. I detta avseende har portugisiska kommit längst.

Fastän det verkar läggas stor vikt i de flesta målbeskrivningarna vid det kulturvetenskapliga är detta område klart eftersatt både vad gäller innehåll i kursmomenten och lärarnas kompetens inom området.

När det gäller profil är de flesta självvärderingarna ganska lågmälda. Rumäniska har en tydlig dataprofil. Stockholm har, utan att tala för mycket om det, en allmän profil i italienska med vilket menas kompetens inom både språk och litteratur. Det är samtidigt lovt att samma ämne i Lund öppet deklarerar sin kompetens inom språkvetenskap. Från och med magisternivå är det viktigt att de studerande får klara signaler om ämnets profil.

Pedagogik och behov av uppföljning

Förkunskapsmässigt heterogena studentgrupper har förekommit i alla år och ställt särskilda krav på pedagogiken. Nybörjarkursstudenterna skapar bara en ytterligare grupp i denna heterogenitet. Det faktum att man kan bli behörig att läsa A-kursen i italienska efter bara en termins studier på nybörjarnivå vid universitet ger dessutom ytterligare felaktiga signaler till gymnasieelever.

Diagnostiska prov vid studiestarten på A-nivå förekommer som ett frivilligt inslag i alla språk. Det värde dessa prov har, eller i vilket syfte de används, är dock alltför oklart. I självvärderingarna förekommer olika motiv. Några talar om resultaten som bevis på sjunkande förkunskaper både i själva målspråket och i grammatiken rent allmänt. Andra lyfter fram provet som ett instrument i ett vägledande samtal om studentens möjligheter att klara av studierna på A-nivå. Det finns dock ingen analys av om studenterna sedan följer dessa råd, och vilka eventuella konsekvenser deras val har.

Det verkar finnas ett intresse att skapa ett nationellt prov i italienska i slutet av A-kursen, motsvarande det som finns i franska och spanska. Detta ser vi som positivt inte minst med tanke på den kommande Bolognaanpassningen av betygssystemet.

Studenterna vi mötte var kritiska när det gäller lärarnas förmåga att förmedla vad studierna i språket på en högre nivå skulle kunna ge och på vilket sätt dessa skulle vara värdefulla. Här verkar finnas ett pedagogiskt problem när det gäller att förklara progressionens och språkfärdighetens betydelse.

Inget av ämnena bedriver en uppföljning av utexaminerade kandidater och magistrar. En sådan uppföljning borde rimligen resultera i en återkoppling till kursplanerna och därmed till undervisningen. En bättre kännedom om arbetsmarknadsförhållandena skulle även kunna intressera flera för språkstudier, och göra det möjligt för institutionerna att bedriva arbetsmarknadsvägledning och att aktivt befrämja kandidaters och magistrars placering i arbetsuppgifter som motsvarar deras skolning. En sådan aktiv arbetsvägledning förutsätter givetvis att den sker på en högre nivå än ämnesnivå, företrädesvis för hela fakulteten.

Forskarutbildning

Forskarutbildning erbjuds i italienska vid Göteborgs, Lunds och Stockholms universitet, men i portugisiska bara i Stockholm.

Samtliga dessa miljöer är små. Även om italienska i Stockholm idag framstår som relativt stort jämfört med de andra två miljöerna är det inte säkert att positionen kan upprätthållas efter att forskarskolan FoRoms doktorander har disputerat. Nyantagningen av doktorander på fakultetsmedel sker sporadiskt på lärosätena. Portugisiska har haft en utomordentligt bra disputationss Statistik under de senaste åren. Med tanke på ämnets utveckling, och det faktum att det endast finns vid ett universitet, förordar vi starkt en professur i portugisiska i Stockholm. På samma sätt är det naturligt att italienskans position stärks genom en ny professur i Lund.

Sättet att anta doktorander varierar mellan de undersökta lärosätena. Det gäller både hur tjänsterna utannonseras och hur pass transparenta urvalskriterierna är. Alltför ofta har vi stött på en koppling mellan kandidatuppsats, magisteruppsats och avhandlingsämne. Detta tyder samtidigt på en alltför stark koppling mellan studenten, handledaren och därmed studieorten.

Doktorandernas ekonomiska villkor varierar både mellan lärosätena och inom samma lärosäte. Vissa får utbildningsbidrag de första åren med de negativa konsekvenser det för med sig vad gäller socialt skydd. Doktoranderna inom forskarskolan har till exempel särskilda reseanslag, och dessutom bättre kursutbud än andra. Även arbetsplatssituationen beror på finansiering. Kursdelens omfattning varierar mellan orterna från 40 till 60 poäng. Andelen obligatoriska moment är också olika, och i dessa saknas alltför ofta en inledande kurs i vetenskapsteori och forskningsmetodik, vilket är anmärkningsvärt. Eftersom de flesta doktoranderna är ganska ensamma innebär kurskravet i alltför stor omfattning egna läskurser. Därmed blir det ganska oklart huruvida kursdelen innebär en breddning och fördjupning i ämnet som sådant, eller endast ger poäng för inläsning av den litteratur som ändå skulle ha varit nödvändig att läsa för att skriva avhandlingen. De i bemanningsplanen fastställda timmarna för handledning varierar också i stor grad, men doktoranderna upplever trots

allt att de får den handledning de behöver. Vid några institutioner erbjuder man en biträdande handledare, något som enligt vår bedömning stärker den enskilde doktorandens kompetens och trygghet.

Det är positivt att allt fler doktorander, inom ramen för kurskravet, får möjlighet att genomgå högskolepedagogisk utbildning, och att allt fler handledare genomgår handledarutbildning. Det är dock viktigt att doktoranderna i görligaste mån får undervisa inom sina forskningsområden, eller upprepa undervisning inom relativt enkla moment, så att förberedelsen rent tidsmässigt inte inverkar negativt på avhandlingsarbetet. Det är samtidigt viktigt att de undervisande doktoranderna involveras i den pedagogiska diskussionen och får inflytande i lärarkollegiet.

Det verkar som om olika handledare vid en och samma institution har olika inställning i frågan om doktoranderna först ska försvara en licentiatuppsats, innan de går vidare. Vi ser både för- och nackdelar med licentiatetappen.

Samverkan och internationalisering

Generellt behöver samtliga berörda ämnen förbättra samarbetet med andra inom det egna lärosätet och med varandra nationellt när det gäller italienska. Även det internationella samarbetet kan utvecklas.

På många orter förekommer viss samverkan med lärarutbildningen när det gäller italienska. Detta kunde enligt vår mening stärkas. Italienska i Göteborg har ett gott samarbete med översättarutbildningen. Italienska och portugisiska i Stockholm ingår i juristutbildningen med språklig inriktning. Att verka över ämnes- och fakultetsgränserna är särskilt intressant. Motsvarande utbildningar av gemensamt intresse kunde kanske anordnas tillsammans med vissa samhällsvetenskapliga ämnen, och naturligtvis även med andra ämnen inom humaniora. Rumänska har på grund av sitt speciella kursutbud via nätet ett gott samarbete med Utbildningscentrum för lärande och undervisning vid Lunds universitet, liksom med Nätuniversitetet.

Däremot är samarbetet mellan de institutioner som erbjuder utbildning i italienska närmast obefintligt. Likaså är en genomtänkt samverkan med det omgivande samhället något som så gott som helt saknas när det gäller samtliga berörda lärosäten och språk.

En intressant företeelse i detta sammanhang är den danska synen på samhällsrelevans inom utbildningspolitiken. Den förekommer i mindre utsträckning även i Finland och Norge när det gäller grundutbildningen. I samband med alla utvärderingar av högre utbildning i Danmark genomförs enkäter bland både f.d. studenter och potentiella arbetsgivare. Alumniföreningar för utexaminerade kandidat- och masterstudenter används flitigt både i syfte att kartlägga möjligheterna på arbetsmarknaden för kommande studenter liksom för att kartlägga behovet av fortbildning. Även i fråga om dimensioneringen av forskarutbildningen är samhällsrelevansen av hög betydelse i Danmark.

Alla ämnen har avtal om studentutbyten. Däremot utnyttjar studenterna alltför sällan möjligheten att tillbringa en tid i målspråkslandet. Studenterna

vi mötte har i stor utsträckning vistats under en längre period i landet i fråga innan de påbörjat språkstudierna, och hänvisade därför till att de inte längre kände behov att studera utomlands. Det är möjligt att detta förändras när Sverige anpassar sig till Bologna-modellen. Vi har redan tidigare i texten förespråkat ett nationellt prov på A-nivå i italienska, inte minst för att hitta normer för ett nytt betygssystem. Vi är också medvetna om de problem Sverige kan få med att börja tillämpa en flergradig betygsskala. Vi tror dock att det på sikt är önskvärt att införa bedömningskriterier för både den muntliga och skriftliga färdigheten som är i samklang med de europeiska normerna. Det är något som både skulle kunna underlätta jämförelsen mellan de olika institutionerna i landet, och framförallt rörligheten i Europa.

Många av ämnesföreträdarna, särskilt i Lund och Stockholm, har goda internationella kontakter. Tyvärr verkar inte dessa leda till att doktoranderna tillbringar någon längre tid i målspråkslandet under sina studier. Å andra sidan har flera doktorander, på grund av sin isolerade situation, skapat egna internationella kontakter, vilket naturligtvis är positivt.

Det räcker dock enligt vår mening inte bara att försöka utöka internationaliseringen i grund- och forskarutbildning kvantitativt, utan den behöver samtidigt vara kvalitativt säkrad. De ämnesansvariga ska vara säkra på att studenterna och doktoranderna bedriver kvalitativt högtstående och relevanta studier utomlands. Och i den bästa av världar bör dessutom deras erfarenheter komma alla andra tillgodo, det som kallas ”internationalisering på hemmaplan”.

Studentinflytande

Enligt högskoleförordningen är kvalitet i utbildningen en gemensam angelägenhet för lärare, studenter och doktorander. Studenterna och doktoranderna ska vara representerade i såväl beslutande som förberedande organ. Institutionen eller avdelningen ansvarar dessutom för att kursvärderingar genomförs och sammanställs, och att resultaten av dessa återförs till studenterna och doktoranderna.

I verkligheten finns det dessvärre många brister på detta område. Ett återkommande problem tycks vara studenternas bristande engagemang. Detta trots att lärarna anstränger sig för att få studentrepresentationen tillgodosedd. Det verkar uppenbarligen vara svårare att få till stånd ett fungerande ämnesråd inom ämnen som alltför många läser under endast en eller två terminer, jämfört med den aktivitet som man kan få fram bland programstudenter. Men kanske har lärarna inte alltid lyckats förmedla varför studentinflytandet är viktigt i deras arbete. De uppenbara bristerna när det gäller att återföra resultaten av kursvärderingar tyder på detta.

Samtidigt var många av de studenter vi träffade mycket engagerade, utan att nödvändigtvis vilja formalisera sitt inflytande. Dessutom hade de många förslag på åtgärder som skulle kunna göra dem mer aktiva och känna sig mer delaktiga. Här nämner vi några som exempel.

Vid introduktionen till varje nivå kunde lärarna tala om vikten att påverka sina egna och kommande studenters utbildning, d.v.s. om varför det är viktigt för oss alla att samarbeta för att kvalitetssäkra. Varje delmoment borde av den ansvariga läraren inledas med information om uppläggningsen, med relation till tidigare kursvärderingar. Läraren skulle samtidigt försöka att få fram studenternas förväntningar. En särskild motivering till vald skönlitteratur har efterfrågats av flera.

Själva kursvärderingen ska ställa genomtänkta och målrelaterade frågor, och inte vara färdiga kryssblanketter med en betygsskala. Frågorna bör också ta upp studenternas egna arbetsinsatser. Tidpunkten är viktig. Kursvärderingarna bör vara schemalagda och inte, som nu ofta sker, göras de sista minuterna av en lektion eller tentamen. En särskild kursvärdering mot slutet av en hel 20-poängskurs skulle ge studenterna en möjlighet att bedöma helheten, istället för, som nu är fallet, ganska korta delmoment. Lärarna eller studierektorn skulle därefter, innan den aktuella gruppen har slutat, kunna meddela hur resultatet ska användas i den fortsatta planeringen.

Det är inte vår ambition att föreslå det perfekta systemet. Men de av studenterna framförda åsikterna var kloka. Samtidigt var studenterna mycket väl medvetna om att varje åsiktsyttring inte kan resultera i en åtgärd, vare sig under den pågående terminen eller framöver.

Jämställdhet, genus och mångfald

Språkstudierna inom grundutbildningen är klart kvinnodominerade. När det gäller lärartjänsterna i de av utvärderingen berörda språken är förhållandet något omvänt men det finns en förändring i sikte. Förändringar, i synnerhet på de högre tjänsterna, tar av naturliga skäl ganska lång tid. Det är onekligen positivt med blandade miljöer men ibland har det förvånat oss att man vid doktorandantagningen strävar efter en ganska jämn könsfördelning utan någon eftertanke om att en sådan inte skulle återspegla fördelningen inom kandidat- och magisternivå.

Reflektionen kring genusperspektiv, med undantag för den som presenterades i portugisiskans självvärdering, var mindre än knapp. I värsta fall argumenterar man för att detta perspektiv överhuvudtaget inte går att tillämpa inom stora delar av ämnesområdet, eller hävdar att hela verksamheten är könsneutral. Här finns en hel del att göra inom grundutbildningen, samtidigt som forskning med genusperspektiv inom litteraturvetenskap och lingvistik kan tjäna som inspirationskälla. Visserligen kan förekomsten av kvinnliga författare i kurslitteraturen på intet sätt garantera att genusperspektivet inom undervisningen beaktas. En snabb genomgång av författare i kurslitteraturen vad gäller modern skönlitteratur visar dock på att de kvinnliga författarna är klart underrepresenterade. Överlag är majoriteten av böckerna på varje delkurs i litteratur skrivna av män. Undantagen är delkursen Modern skönlitteratur på A-kursen i Göteborg där två tredjedelar av författarna är kvinnor, liksom delkursen text inom A-kursen i Lund där två av fyra författare är kvinnor.

Det är allmänt känt att goda kunskaper i såväl modersmålet som främmande språk ger makt och inte sällan hänger ihop med klasstillhörighet. Inget av de i utvärderingen berörda ämnena problematiserar detta eller redovisar marknadsföringsåtgärder i grund- och gymnasieskolan i områden där det särskilt skulle vara befogat. Det som nämns i de flesta självvärderingarna under rubriken mångfald är det faktum att många lärare och studenter har sitt ursprung i målspråkslandet. I detta fall har portugisiska, som talas på flera kontinenter i många olika kulturer, ett givet försprång.

Generella rekommendationer

Utöver de rekommendationer som oundvikligen smyger sig in i den löpande texten ovan vill bedömargruppen här samla några av de viktigaste. Bedömargruppen är samtidigt medveten om att en del av dessa rekommendationer kommer att förverkligas i samband med det svenska utbildningssystemets övergång till Bolognaavtalets föreskrifter, i synnerhet vad gäller forskarutbildningen.

- Det är nödvändigt att Sverige utarbetar en nationell språkpolitik, med tydliga signaler om de moderna språkens ställning, inte minst i förhållande till engelskan. Denna politik ska ge tydliga signaler till grund- och gymnasieskolan, högskolan och inte minst lärarutbildningen. Det ställningstagande man tar ska konkretiseras i form av dimensionering av såväl grund- som forskarutbildningen och följas av ekonomiska åtaganden.
- Lärosätena bör diskutera de kulturvetenskapliga studiernas roll inom språkutbildningen. Därefter bör de överväga behovet av forskarutbildning med kulturvetenskaplig inriktning, i metodologiskt samarbete med andra humanistiska vetenskaper och samhällsvetenskaper.
- För att öka intresset för språkstudier, och därmed studentunderlaget, krävs en samlad strategi från såväl högskolan som grund- och gymnasieskolan. Högskolesektorn bör ta initiativ och inbjuda skollärare till gemensamma seminarier av fortbildningskaraktär, men även till strategiska diskussioner. Språkstudenterna kan med fördel användas som ambassadörer i rekryteringen. En satsning på skolor inom områden med låg övergång till högskolestudier, men där det däremot ofta finns många flerspråkiga elever, är särskilt angelägen.
- I samband med pensionsavgångar bör adjunktanställningarna omvandlas till lektorat. Även de alltför ofta förekommande timanställningarna bör snarast omvandlas, helst till lektorat. Det är angeläget att samtliga universitetslärare ges utrymme för forskning och kompetensutveckling inom sina tjänster. Samtidigt är det absolut nödvändigt för att i framtiden kunna tillsätta de högre tjänsterna inom lärosätena att disputerade får möjlighet att meritera sig genom inrättande av fler postdoc-tjänster. Vid kommande tjänstetillsättningar inom italienska, portugisiska och rumän-

ska bör man sträva efter att stärka den litterära kompetensen. På sikt bör italienskans ställning stärkas på ett nationellt plan genom en ytterligare professur placerad i Lund.

- Samtliga berörda ämnen behöver utarbeta övergripande mål och visioner. Även de mer kortsiktiga målen bör omformuleras så att de kan användas som styrinstrument för inläringen, undervisningens uppläggning och examinationens utformning. Då blir även en mätning av måluppfyllelsen möjlig vilket främjar kvalitetsarbetet.
- Även om ämnesföreträdarna i italienska upplever att färre studenter är intresserade av läraryrket bör samtliga studenter få åtminstone ett inslag av ämnesdidaktik.
- Ett nationellt prov i italienska i slutet av A-kursen, liksom det som finns i franska och spanska, borde införas omgående. Detta skulle inte minst kunna underlätta en anpassning till en flergradig betygsskala.
- Alla doktorandtjänster eller motsvarande bör utlysas inte bara nationellt utan inom Norden, och de sökande bedömas på basis av en väl utvecklad projektidé.
- Omfattningen av kurser inom forskarutbildningen bör inte överstiga 40–50 poäng, med tanke på det ringa kursutbudet inom landet. Samtidigt bör kurserna i vetenskapsteori och forskningsmetodik vara obligatoriska, och erbjudas doktoranderna i början av utbildningen.
- Forskarutbildningens effektivitet borde säkras genom bildande av en nationell forskarskola i italienska.
- För samtliga språken krävs att samarbetet mellan institutionerna inom samma lärosäte bör utvecklas. Detta gäller i än högre grad samarbetet med det omgivande samhället. Med hjälp av alumniföreningar och lärarnas egna kontakter med arbetsmarknaden är det önskvärt att praktikmöjligheterna för de språkstudierande öppnas. Det är lika viktigt att medvetandegöra arbetsgivarna om studenternas och doktorandernas kompetens.
- Det är viktigt att motivera både studenterna och doktoranderna till längre studievistelser i målspråkslandet. För detta krävs inte bara avtal och goda kontakter utan även välutvecklade regler för tillgodoräknande av utländska studier.
- Studentrepresentationen i de beslutande och beredande organen behöver förbättras. Lärarna har en viktig roll att motivera studenterna att delta i utbildningens kvalitetsarbete.
- Kursvärderingar genomförs ofta slentrianmässigt och sammantaget verkar arbetet med att genomföra dessa kosta mer än vad det smakar i kursutvecklingsarbetet. Även här har lärarna ett stort ansvar, i synnerhet när det gäller återkoppling av resultaten, för att få studenterna och doktoranderna att känna sig delaktiga.
- Medvetenheten om genusperspektivet i språkutbildningen bör förbättras.

Nordisk utblick

Italienska kan studeras upp till doktorsgrad vid Köpenhamns och Århus universitet i Danmark och vid universiteten i Helsingfors och Åbo i Finland. I Norge erbjuds studier i motsvarande omfattning i Oslo och Bergen.

Portugisiska med europeisk inriktning upp till doktorsgrad studerar man i Danmark vid Köpenhamns universitet, medan brasiliansk inriktning och Latinamerikastudier finns i Århus. I Finland finns portugisiska endast vid Helsingfors universitet och i Norge i Oslo.

Rumänska erbjuds bara som ett biämne i Köpenhamn i samarbete med Lunds universitet. Kurser på de lägre nivåerna erbjuds även vid universitetet i Åbo.

Grundutbildning

För dem som önskar läsa italienska, men saknar tillräckliga förkunskaper, finns en propedeutisk termin i Danmark. I Finland kan man studera som nybörjare vid särskilda språkcentra som anordnar sådana kurser för studenter som läser andra ämnen vid samma universitet. Kurserna är därför inte sällan skraddarsydda, till exempel för samhällsvetare eller tekniker. I Norge förutsetts studenterna ha förkunskaper men dessa behöver de inte dokumentera. Med andra ord bedömer studenterna själva sina förkunskaper.

Endast i Finland gör studenterna ett inträdesprov i det berörda språket, något som fungerar som urvalsinstrument till ett begränsat antal platser. Även i Danmark är antalet platser begränsat men antagningen baseras på gymnasiebetyg. I Norge antas alla gymnasister som vill läsa romanska språk.

Finansiering baseras i samtliga länder till en viss del på prestationerna, men samtidigt har institutionerna en basresurs som täcker de fasta tjänsterna. Utrymmet för forskning kan variera något, men utgör cirka 50 procent.

I samtliga dessa länder bedrivs studierna i form av program. Det faktum att man vet att studenterna som börjar läsa språket som huvudämne i princip kommer att genomgå studier om ett visst antal terminer innebär klara pedagogiska fördelar. I det svenska systemet med fristående kurser uppstår ett känt pedagogiskt problem. Varje 20-poängskurs ska ge tillräckligt mycket för den som inte önskar fortsätta studera det berörda ämnet, medan kursen samtidigt ska göra den som ska fortsätta tillräckligt förberedd för att säkerställa progressionen.

Masternivå

Alla dessa tre länder har anpassat sig till Bolognas 3+2+3-modell, även om modellen till fullo införs i Finland först från höstterminen 2005. För att inte skapa en terminologisk förvirring använder vi oss av engelska examensbeteckningar. Man får till exempel en kandidatexamen efter fem års studier i Dan-

mark. Den första nivån, ”bachelor”, avslutas med en uppsats som motsvarar en svensk kandidat- eller magisteruppsats i alla grannländer. Den andra nivån, ”master”, avslutas däremot – till skillnad från den svenska magisternivån – med en 20-poängsuppsats i Danmark och Finland. I Norge är uppsatsen hela 40 poäng, ett helt års studier. Det innebär ett arbete om 80–120 sidor. När det gäller nybörjarspråket portugisiska kan man i Norge ersätta denna uppsats med två kortare om 40–50 sidor vardera. I bägge fallen är kraven betydligt större än vad som gäller i Sverige. Ett sådant självständigt arbete ställer krav på handledning men förbereder studenterna på ett helt annat sätt för eventuella doktorandstudier.

Förutom studiernas omfattning uttryckt i antalet år tillämpar man den europeiska sjugradiga betygsskalan. Övergången till denna har inte varit alldeles smärtfri, även om länderna redan tidigare hade en betydligt mer omfattande betygsskala än den tregradiga som används i Sverige. I Danmark sker examinationen i samarbete med externa examinatorer och i Norge examineras alltid uppsatsen på masternivå av externa examinatorer, medan omfattningen av övrig extern examination varierar lokalt.

Forskarutbildning

För att bli antagen till forskarutbildningen krävs en masterexamen i ämnet. Vid urvalet i Danmark och i Norge fästs stor vikt på den projekttid man har. Antalet doktorander som kan påbörja utbildningen är samtidigt starkt begränsat. I Finland kan teoretiskt sett alla behöriga påbörja utbildningen. I Norge styrs antagningen helt av möjligheterna till finansiering via fakultetsmedel eller medel från Norges forskningsråd, i Danmark via fakultetsmedel, medel från Statens Humanistiske Forskningsråd samt Carlsbergfonden, en privat stiftelse som stödjer dansk grundforskning. I Finland kan finansieringen komma antingen via en nationell forskarskola – en sådan finns till exempel i lingvistik – eller genom diverse privata fonder. Där finns fortfarande möjlighet att bedriva forskarstudier, vid sidan om annat arbete, i minst kvartsfart. En godkänd plan för studiernas genomförande måste alltid finnas. Samma möjlighet finns i Danmark, men är där begränsad till halvfarts studietakt.

Kurskraven omfattar i alla tre länderna cirka en termins studier. Doktoranderna i Danmark och Norge har ungefär samma begränsade undervisningskyldighet eller annan institutionstjänstgöring som i Sverige. De finska doktoranderna har däremot ingen sådan skyldighet.

Avhandlingarna försvaras offentligt. Så långt handlar det om samma system som det svenska. Däremot betygsätts avhandlingarna i Finland på en sjugradig betygsskala, och betyget har betydelse åtminstone när man söker postdoc-stipendier.

Inga formella krav på utlandsvistelse för doktoranderna finns, men till skillnad från Sverige är dessa i praktiken mycket vanliga.

Italienska vid Göteborgs universitet

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Institutionen för romanska språk består av två avdelningar. I den ena avdelningen ingår italienska tillsammans med franska. Institutionen leds av en styrelse, men de ämnesspecifika frågorna behandlas i avdelningsnämnden.

Tre tillsvidareanställda lektorer, en docent (som har ansökt om befodringsprofessur), en lektor och en nyligen disputerad lektor på halvtidstjänst sköter huvuddelen av undervisningen. Dessutom medverkar en vikarierande adjunkt och doktorander.

Inom grundutbildningen erbjuds en nybörjarkurs samt ordinarie A–D-kurser upp till magisternivå med inriktning språk och litteratur, respektive kultur och samhälle. De flesta kurserna erbjuds även på halvfart, vissa periodvis även på distans. Verksamhetens omfattning på de högre nivåerna är, liksom vid andra motsvarande institutioner, låg. Forskarutbildningen bedrivs med stöd av professorn i franska. Utbildningen i italienska vad avser helårsstudenter och doktorander har närmast samma omfattning som den i Lund, se bilagan s. 55.

Ekonomi inom grundutbildningen är i hög grad beroende av nybörjarkurserna. Tilldelningssystemet lokalt, som innebär att ersättningen för helårsstudenter ger hela 80 procent av den totala studentpengen, en särskild språkpeng samt en högre ersättning för distans- och kvällskurserna gör att den ekonomiska situationen är relativt god. En ytterligare positiv effekt har en privat donation, med vilken kan man finansiera en halv tjänst.

Institutionen ligger i anslutning till ett välfungerande bibliotek. Studenterna har tillgång till både datorrum och språklaboratorium. Infrastrukturen är god även om lärarna och studenterna gärna skulle vilja ha en egen lärosal som enbart vore ”italiensk”.

Bedömagruppens intryck

Sammanfattande omdöme

Med tanke på ämnets storlek verkar den organisatoriska anknytningen till franska vara både rationell och rimlig. Varje ämne tilldelas pengar för grundutbildningen separat. Man konkurrerar däremot om doktorandtjänster.

Lärarkapaciteten är tillfredställande i förhållande till antalet studenter inom grundutbildningen. Kompetensen finns inom litteraturvetenskap och översättning, men är klart svagare inom modern lingvistik. Utrymmet för kompetensutveckling och forskning borde här, liksom vid andra institutioner, vara större för att garantera forskningsanknytning inom grundutbildningen.

Forskningsanknytningen är bristfällig för magisterutbildningen med inriktning kultur och samhälle. Bristande forskningsanknytning inom kulturvetenskap gäller även andra orter, men det är endast i Göteborg som inriktningen finns på magisternivå.

Kursuppläggningsen och examinationsformerna kunde vinna på att moderniseras. Större inslag av teori och metod inför uppsatsskrivandet och inför antagningen till forskarutbildningen är önskvärda.

Miljön inom forskarutbildningen är liten. Kursplanen är en kopia av den som gäller för franska, och passar knappast de två doktorander som genomgår forskarutbildningen med lingvistisk inriktning. Om man ska fortsätta att bedriva framgångsrik forskarutbildning i italienska är det nödvändigt att doktoranderna antas mer frekvent än hittills.

Grundutbildningen

I självvärderingen saknas visioner, och målen och profilen är otydliga. Målen behöver tydliggöras, och sambandet mellan examinationsformerna och målen konkretiseras.

Inom hela grundutbildningen behövs större inslag av teori och metod, och progressionen borde tydligare framställas i kursbeskrivningarna. Varken lärarna eller studenterna anser att de lägre nivåerna ger bra förberedelse för uppsatsskrivande. Större inslag av översättningsteori och ett tydligt vetenskapligt förhållningssätt generellt är önskvärda.

Distansundervisningen som metod är intressant, och skulle kunna utökas. Kursplanerna och examinationsformerna är traditionellt upplagda och kunde vinna på att moderniseras. Studenterna önskar fler seminarier och färre föreläsningar, vilket på de högre nivåerna borde vara enkelt att tillmötesgå med tanke på studentgruppens storlek. De vill gärna använda italienska språket mer än hittills, vilket bedömargruppen stödjer.

Att läraren redan på A-nivå använder sin egenhändigt uppbyggda tidningskorpus i momentet översättning är positivt.

Forskarutbildning

Forskarutbildningen bedrivs med hjälp av professorn i franska som har lingvistisk forskningsinriktning. Att de två heltidsanställda lektorerna har kompetensutvecklats bidrar positivt till handledarkapaciteten. Den senast disputerade doktoranden antogs år 1989. De två doktorander som är aktiva för tillfället antogs år 1995 respektive 2002. Antagningssystemet med öppen utlysning är bra. Den sökandes projektidé har något oklar status i urvalsprocessen.

Kurspaketet om 60 poäng motsvarar ett nationellt genomsnitt. Hela 55 poäng är obligatoriska, vilket är ovanligt mycket. Kursplanen är en kopia av den som gäller för franska. Eftersom de två doktoranderna bedriver forskning baserad på tvåspråkiga parallellkorpusar är innehållet i de obligatoriska kurserna inte ändamålsenligt. Kurserna är helt av läskurskaraktär, och doktoranderna förväntas i ganska stor utsträckning sätta ihop sin egen litteraturlista. Med

tanke på den relativt korta skolningen i teori och forskningsmetodik inom grundutbildningen bör en större satsning göras inom kursdelen, i samarbete med andra italienska kollegor.

Seminarieverksamhet pågår i tillfredställande omfattning men bedrivs oftast på franska eller svenska. Ett italienskt seminarium vore önskvärt och kanske inte omöjligt att genomföra med aktivt deltagande av de tre disputerade lärarna och någon inbjuden gäst då och då.

Handledningen fungerar väl då de två doktoranderna, huvudhandledaren och dessutom några doktorander i franska har samma forskningsintresse. Den gamla göteborgska praxisen att skriva avhandlingen på svenska och sedan översätta den till italienska är på väg att försvinna, vilket vi bedömer som mycket positivt.

Kvalitetsarbete

Student- och doktorandrepresentationen i de beslutande organen är god. Kursvärderingar genomförs inom grundutbildningen både för enskilda kursmoment och för hela nivåer. Dessa genomförs i samband med tentamina och är för allmänt hållna. Återföring av resultaten kan förbättras.

Det är positivt att de befordrade professorerna vid Göteborgs universitet får samma forskningsutrymme som de så kallade lärostolsprofessorerna. Lektorernas forskningsutrymme skulle med fördel kunna utökas, men det är positivt att möjlighet ges att samla ihop tiden till längre perioder med en högre omfattning. Detta har för italienskans del resulterat i rejäla forskningsinsatser.

Studentgruppen är klart kvinnodominerad, medan könsfördelningen inom lärarkåren är jämn. Reflektionerna kring genusperspektiv och mångfald i självvärderingen är intetsägande.

Möjligheter till studentutbyte finns men intresset verkar tamt. Doktoranderna uppmuntras inte, eller tar inte själva tillvara, möjligheten att spendera en viss tid vid något italienskt universitet.

Samarbetet med andra, både inom landet och internationellt, är alltför begränsat.

Rekommendationer

Utöver det som redan framgår i texten ovan vill vi särskilt poängtera:

- Lärare och studenter borde starta en diskussion om vision, mål och profil i förhållande till ämneskompetens.
- Därefter kan kursplanerna genomgå för att konkretisera progressionen och införa fler inslag av teori och metod redan på B-nivån.
- Om forskarutbildningen ska bedrivas och framöver även ges med litteraturinriktning måste antagningen av doktorander ske oftare än hittills. Kursplanen behöver justeras så att den passar de antagna doktoranderna.
- Kursvärderingsformuläret bör ses över, frågorna bör målrelateras och återföringen till studenterna förbättras.

Italienska vid Lunds universitet

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Ämnet italienska bildar tillsammans med franska, spanska och rumänska den romanska institutionen i Lund. Administrativt tillhör den området humaniora och teologi vars ordförande, ”överdekan”, har det ekonomiska ansvaret. Området består av flera fakulteter, däribland en för språk och litteraturvetenskap och dekanen där har en mer beredande än beslutande funktion. Institutionen leds av en styrelse och prefekten kommer vid tillfället just från den italienska delen.

Två tillsvidareanställda docentkompetenta lektorer ansvarar för endast en mindre del av grundutbildningen, som i övrigt bedrivs av en vikarierande lektor och ett antal vikarierande adjunkter eller timplärare. Dessutom medverkar två doktorander.

Undervisningen inom grundutbildningen erbjuds i form av nybörjarkurs, ordinarie A- till D-kurser med uttalad språklig inriktning på de högre nivåerna. Nybörjarkurserna ges omväxlande som campus- eller som distanskurser. Övergången till de högre nivåerna är här, liksom vid andra institutioner, relativt låg. Dock är den förhållandevis bättre än vad som gäller för franska och spanska vid denna institution.Handledningen inom forskarutbildningen sköts huvudsakligen av de ämnesansvariga med god kompetens inom doktorandernas avhandlingsämnen. På sikt planerar man att även erbjuda forskarutbildning med didaktisk inriktning. Verksamheten mätt i antal studenter och doktorander har närmast samma omfattning som den i Göteborg.

Ekonomiskt är verksamheten till stor del beroende av nybörjarkurserna. Ersättningen för helårsstudenter motsvarar 50 procent av den totala studentpengen. Tilldelningssystemet inom lärosätet och området tycks inte missgynna de romanska språken, men vissa nya beslut om minskat uppdrag har resulterat i underskott för nuvarande budgetår.

Biblioteket och dess tjänster är mer än välfungerande och det nybyggda språk- och litteraturvetenskapliga centret (SOL) erbjuder bra infrastruktur för både studenter, doktorander och lärare.

Bedömargruppens intryck

Sammanfattande omdöme

Organisationen med en överfakultetsnivå och fördelningen av ansvar mellan område och fakultet verkar något komplicerad. En egen romansk institution är en rationell lösning som medger samverkan mellan språken. På sikt är samarbete inom hela SOL önskvärt.

Alltför stor andel av undervisningen inom grundutbildningen bedrevs vid tidpunkten för självvärderingen av vikarierande eller timanställda lärare. Sedan dess har situationen förbättrats. Kompetensen hos de tillsvidareanställda är mycket god inom den språkliga inriktningen. Att det behövs en förstärkning av den litterära kompetensen är man medveten om. Utrymmet för forskning och kompetensutveckling borde utökas.

Kursuppläggnings- och undervisnings- och examinationsformerna inom grundutbildningen återspeglar ett ungt lärarlags ambitioner vad gäller öppenhet och variation. Seminarierna överväger och studenterna uppmuntras till självstudier och deltagande.

Miljön inom forskarutbildningen är liten och handledningen har till viss del varit beroende av stöd av franska. Att i detta läge anta två studenter för licentiatutbildning med samma inriktning istället för en doktorand visar att ämnesföreträdarna är medvetna om kritiska massans problematik. Flexibilitet i kursprogrammet är i det läget också ett positivt drag.

Överlag fick vi ett positivt intryck av framåtanda och kreativitet, inte minst när det gäller funderingar kring effekterna av anpassningen till Bologna.

Grundutbildningen

Självvärderingen är reflekterande men i materialet saknas långsiktiga visioner. Däremot är de mer kortsiktiga målen, liksom profilen, tydliga. Detta återspeglas i kursplanerna.

Undervisningstimmarerna är få, som vanligt inom humaniora, men italienska i Lund har nationellt sett dessutom lägsta antalet timmar utlagda på A- och B-nivå. Undervisningsformerna och examinationen uppmuntrar dock till självstudier. Bedömargruppen har förståelse för att studenterna önskar fler lektioner i muntlig framställning, helst även någon individuell.

Lärarna ser gärna att ett nationellt prov, motsvarande det som ges i franska, införs även för italienska. De är även medvetna om behovet av viss översyn av kursplanerna för att erbjuda en mer kulturell och samhällelig inriktning.

Ämnesdjupet och progressionen är väl tillgodosedda inom det språkvetenskapliga, medan teori och metod inom lingvistik dock kommer något sent i utbildningen. Examinationsformerna är varierande vilket är positivt, och uppsatsförberedelse är tillfredställande.

Studenterna känner väl till ämnets forskningsprofil som med åren klart förbättrats, till exempel genom övergången från normativ grammatik till modern språkvetenskap.

Forskarutbildning

En av doktoranderna som antogs 1996, och som snart ska disputeras, har som huvudhandledare haft professorn i franska. Handledningen av de övriga bedrivs av två kompetenta docenter i italienska.

Året 2003 antogs efter öppen utlysning två studenter till forskarutbildningen. Man valde att dela upp ett bidragsutrymme på två personer och del-

tidsstudietakt. Detta verkar välgenomtänkt med tanke på miljön, deras inriktning (dialekt) och övrig studiesituation då den ena t.ex. vill fortsätta att parallellt arbeta som gymnasielärare.

Kurspaketet omfattar även här 60 av 160 poäng. Den stora flexibiliteten är positiv, dock borde kurser i vetenskapsteori och forskningsmetodik ingå i ett tidigt skede. Här finns kanske utrymme att samarbeta åtminstone med de övriga moderna språken inom SOL.

Seminarieverksamheten inom institutionen är livlig. Italienska har dessutom nyligen startat ett eget språkseminarium – en verksamhet som kan komma att utvecklas både nationellt och internationellt.

På senare tid har doktoranderna även tagit licentiatexamen. Så är det tänkt att vara även fortsättningsvis. Vi ser både för- och nackdelar med detta förfarande.

Handledarna är uppenbarligen engagerade och har täta möten med doktorander och licentiander som dokumenteras, vilket är lovvärt eftersom de individuella studieplanerna har en mer övergripande karaktär.

Kvalitetsarbete

Studenternas och doktorandernas representation i olika arbetsgrupper och organ är god. Kursvärderingarna genomförs både efter avslutade moment och efter hela kurser. Vad avser sammanställning och återföring finns här anledning till förbättring. Det finns skäl att även fundera om det är lämpligt att koppla kursvärderingarna till tentamenstillfällena.

Alltför liten del av lärarkåren har utrymme för forskning och kompetensutveckling, vilket för övrigt beror på att alltför få är tillsvidareanställda. Det senare medför dessvärre att de administrativa uppgifterna koncentreras på ett fåtal personer och tenderar att ytterligare minska tiden till forskning.

Grundutbildningen, forskarutbildningen och lärarkåren domineras av kvinnor. I självvärderingen reflekteras över detta faktum men inte över genusperspektiv. Att lärare och doktorander ofta kommer från målspråksländerna behöver inte innebära mångfald.

Studentutbyte förekommer, även om omfattningen inte är stor, och systemet för tillgodoräknande verkar bra.

Ämnet samarbetar med gymnasieskolan, internationellt med ett antal italienska universitet, flerspråkighetscentret i Hamburg och med Köpenhamns universitet.

Rekommendationer

Utöver det som framgår i texten ovan vill vi särskilt poängtera:

- Fler disputerade tillsvidareanställda lärare behövs, varav någon med litterär inriktning.
- För att stärka forskningsmiljön är det nödvändigt att anta doktorander oftare än hittills, gärna vartannat år.

- Vetenskapsteori och forskningsmetodik bör vara obligatoriska moment inom forskarutbildningen.
- Sammanställning av kursvärderingar och återföring bör förbättras.

Italienska vid Stockholms universitet

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Stockholm är det enda av de lärosäten som utvärderingen omfattar som har två separata institutioner för romanska språk. Italienska tillsammans med franska bildar en av dessa. Institutionen leds av en prefekt som har en ledningsgrupp till sin hjälp. Viktigare beslut om ekonomi och utbildning fattas i institutionsstyrelsen.

Här verkar landets enda professor i italienska. Förutom av professorn sköts utbildningen av en tillsvidareanställd docentkompetent lektor, en deltidsadjunkt, en forskarassistent och ett antal timlärare. Doktoranderna fullgör institutionstjänstgöring om upp till 20 procent då behov finns och om de själva önskar.

Inom grundutbildningen erbjuds förberedande kurser samt ordinarie A- till E-kurser upp till magisternivå med inriktning antingen mot språk eller litteratur. I Stockholm har man valt att höja kraven på omfattningen av språkstudier. För en kandidatexamen krävs här 80 poäng och för magisterexamen 100 poäng i italienska. Kursplan finns även för en ytterligare kurs om 20 poäng (F-nivå). De förberedande kurserna ges som sommarkurs, distanskurs eller deltidskurs. Även i Stockholm tappar man många studenter mellan nivåerna. Forskarutbildningen bedrivs av ämnesföreträdaren, docenten och forskarassistenten. Den nyligen anställda forskarassistenten fungerar även som biträdande handledare. Institutionen är tillsammans med Institutionen för spanska, portugisiska och Latinamerikastudier värdinstitution för forskarskolan FoRom, som har regeringens uppdrag att examinera 25 språkvetenskapliga doktorer t.o.m. 2007. Utbildningen i italienska, mätt i antal studenter och doktorander, är klart störst nationellt sett.

Ekonomi i grundutbildningen är i något lägre grad beroende av nybörjarkurserna, än vid de andra lärosätena. Stockholms universitet har hittills gett ersättning endast för uppfyllda helårsprestationer vilket försvårat planeringen. Ämnena registrerar så många som det bara går för att försäkra sig om att uppnå prestationsåtagandet.

Infrastrukturen, bibliotek och språklaboratorium, är mycket välfungerande, dock är undervisningslokalerna ibland för trånga.

Bedömgargruppens intryck

Sammanfattande omdöme

Institutionen är välutbyggd och välorganiserad. Det faktum att det finns en professur i italienska gör ämnena franska och italienska uppenbarligen mer jämställda.

Alltför många lärare arbetar som timlärare. Antalet lärare, omräknat i heltidsekvivalenter, är ungefär lika stort som i Lund, samtidigt som det i Stockholm finns cirka 40 helårsstudenter fler, och fler utlagda undervisningstimmar. Detta tyder på att en förstärkning behövs. De tillsvidareanställdas kompetens är mycket god i både språklig och litterär inriktning.

Förutom samarbete med lärarhögskolan samt tolk- och översättarutbildningen förekommer här ett unikt samarbete med juridiska institutionen. Magisterutbildningen i italienska med juridisk inriktning som innehåller bland annat ett års studier vid ett italienskt universitet kan tjäna som ett gott exempel för andra. Vi uppskattar dessutom den genomgående strävan att uppnå forskningsanknytning i hela grundutbildningen.

Miljön inom forskarutbildningen är landets största. Det är positivt att den förstärktes nyligen genom en forskarassistenttjänst. Det är naturligtvis också positivt att fakultetsmedlen är öronmärkta ämnesvis då detta medger nya doktorandtjänster i italienska även efter det att den nationella forskarskolan FoRom upphör.

Italienska i Stockholm är utan tvekan ledande nationellt sett.

Grundutbildningen

Självvärderingen är reflekterande och informativ. Även här saknas långsiktiga visioner, men de mer kortsiktiga målen är tydliga.

Kurserna tillgodoser väl både bredd och djup. I kursbeskrivningarna måste dock progressionen framgå.

Vid sidan om traditionella metoder i undervisningen förekommer även innovationer som ”skrivstuga” där studenterna erbjuds individuell handledningshjälp redan från A-nivån. Detta är positivt då utvecklingen av det akademiska skrivandet löper som en röd tråd genom utbildningen. Ett annat positivt drag är träning i opposition på italienska redan på A-kursen. Detta inslag skulle enligt studenterna kunna utvecklas ytterligare.

Examinationen är nu mera varierande med större inslag av hemtentamina. Studenterna är väl informerade om hur Internet kan användas som källa på ett korrekt sätt.

Fastän skrivträningen är viktigare här än på andra orter och studenterna läser en hel termin längre före kandidatkursen än vid de andra institutionerna tycks de inte uppleva sig helt förberedda att ta itu med uppsatsen. En metodkurs på C-nivå eller större tydlighet från lärarnas sida kunde underlätta studenternas arbete.

Med tanke på lärarutbildningens uppläggning skulle åtminstone något inslag av ämnesdidaktik vara önskvärt. För studerande med juridisk inriktning borde facktextkurser utan extra kostnader enkelt kunna förbättras genom användning av EU-framställt material.

Forskarutbildningen

Antagningen sker nationellt, vilket är positivt, liksom att projektidén har en klar status vid urvalet. Projektidén har här en annan betydelse än den gängse – här ser man gärna att den sökande fortsätter med den inriktning som kandidat- eller magisteruppsatsen haft.

Eftersom poängkraven på kandidat- och magisterkurserna är högre har kurskraven inom forskarutbildningen sänkts till 40 poäng. Rutinerna för sökande från andra orter fungerar väl. För doktorander inom forskarskolan som har tio poäng obligatoriska kurser av allmänspråklig karaktär medger kursplanen alltför liten valfrihet. Att utbildningen i högskolepedagogik ger poäng inom forskarutbildningen är föredömligt. Det lägre kurskravet ger mer tid för avhandlingsarbete vilket främjar kvaliteten. Att avlägga en licentiatexamen rekommenderas starkt och bedömargruppen ser både för- och nackdelar med detta.

Den kompetenta handledarkåren tillsammans med de sex aktiva doktoranderna bedriver ett livligt italienskt seminarium.

Kvalitetsarbete

Doktoranderna är representerade i institutionsstyrelsen. Däremot saknas där representanter för grundutbildningen i nuläget. Tyvärr har lärarnas ansträngningar för att få tillstånd ett fungerande ämnesråd för grundutbildningen varit fruktlösa. Däremot fungerar doktorandrådet väl. Systemet för kursvärderingar har uppenbara brister. Kursvärderingarna genomförs efter hela 20-poängskurser vid det sista tentamenstillfället. Detta medför att studenterna knappast känner sig engagerade.

En alltför liten del av lärarkåren har utrymme för forskning och kompetensutveckling inom tjänsten. För den tillsvidareanställda lektorn är utrymmet något högre än på andra orter, i alla fall i teorin.

Grund- och forskarutbildningen samt lärarkåren domineras av kvinnor. Samtidigt återspeglas procentsatserna när det gäller övergång från grund- till forskarutbildningen vilket är positivt. Reflektioner över genusperspektiv och mångfald saknas i självvärderingen.

Informationen om studentutbyten är god, men intresset är inte alltför stort. De doktorander som ingår i FoRom har ett särskilt reseanslag, andra får söka medel själva.

Ämnet har betydande samarbete med Italienska kulturinstitutet. Kontakterna med institutioner och forskare i Italien är goda.

Rekommendationer

Utöver det som framgår i texten ovan vill vi särskilt poängtera:

- Påskynda arbetet med att omvandla timanställningar till ett lektorat, samt säkra återbesättandet av professuren när den nuvarande innehavaren går i pension.
- Arbeta vidare med kursplanerna i syfte att tydliggöra progressionen.
- Stärk eller tydliggör inslagen av akademiskt skrivande inom C-kursen.
- Utarbeta bättre rutiner för kursvärderingar och återföring till studenterna.
- Ta sin givna roll att utgöra ett nav i ett nationellt samarbete inom forskarutbildningen.

Italienska vid Uppsala universitet

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

I Uppsala har man nyligen genomfört en omorganisation och skapat en gemensam institution för moderna språk, i vilken den tidigare institutionen för romanska språk utgör en ekonomisk enhet. Det är meningen att denna enhet ska bestå fram till 2006. Därefter ska de tre språken italienska, spanska och franska separeras och helt integreras i den nya storinstitutionen. Institutionen för moderna språk leds av prefekten och en styrelse vars sammansättning utgår från de gamla institutionerna, romanska, tyska, slaviska och finsk-ugriska. Inget enskilt ämne har egen representation.

Undervisningen bedrivs av tre tillsvidareanställda adjunkter varav en har licentiatexamen. Professorn i romanska språk (franska) medverkar i en liten utsträckning.

Inom grundutbildningen erbjuds nybörjarkurser och ordinarie A- till D-kurser. Nybörjarkurserna ges på deltid och är här, liksom på de andra orterna, översökta. Övergången till de högre nivåerna är dålig. Utbudet av C- och D-kurser har periodiserats så att dessa ges varannan termin. Antalet magistrar som utexaminerats är litet. En kursplan för forskarutbildningen i italienska finns men ingen forskarutbildning bedrivs för tillfället. Verksamheten är den minsta nationellt sett.

Ekonomiskt är ämnet i högsta grad beroende av nybörjarkurserna. Drygt 60 procent av helårstudenterna är nybörjare. Dessutom dras enheten för romanska språk med ett ackumulerat underskott, orsakat av minskat antal studenter och dålig administration.

Bibliotekstjänsterna är välfungerande och tillbyggnad av ett modernt språklaboratorium är planerad.

Bedömarens intryck

Sammanfattande omdöme

Den nyligen omorganiserade institutionens handlingskraft och förmåga kan vid denna tidpunkt ännu inte utvärderas. Det ekonomiska underskottet slår tungt mot verksamheten i italienska och spanska. Dessvärre handlar det inte bara om kronor, utan även om tjänster. Lektorstjänsten som blev vakant för några år sedan har inte återbesatts, vilket är förödande. Det faktum att man inte tänker återbesätta den snart lediga professuren i romanska språk innebär att det bara finns kvar en professur vid institutionen, och den är i franska med litterär inriktning. Detta begränsar italienskans möjligheter att stärka forskningsanknytningen i grundutbildningen. Dessutom innebär avsaknaden av

en bred professur i romanska språk att man inte heller i fortsättningen kan anta några doktorander.

Undervisningen bedrivs av alltför många odisputerade lärare. Antalet schemalagda timmar på A- och B-nivåerna överstiger samtidigt klart det antal som gäller vid de andra tre lärosätena. Det finns inget utrymme för lärarnas kompetensutveckling.

Vi noterade en osäkerhet om framtiden bland lärarna, vilket naturligtvis inte har någon positiv effekt på verksamheten.

Grundutbildningen

Målbeskrivningen, liksom profilen, är mycket otydlig i självvärderingen. Kursplanerna är traditionellt upplagda och kunde vinna på att moderniseras.

Även examinationsformerna och undervisningen på A- och B-kurserna är traditionella. Språklaboratorium, Internet och den italienska TV-stationen RAI:s sändningar används knappast, annars vore detta något som definitivt skulle stimulera självstudier och inlärningsprocessen. Detta är lärarna medvetna om och väntar på att den pågående om- och utbyggnaden kommer att ge helt andra infrastrukturella villkor. Träning i uppsatsskrivande förekommer i viss utsträckning redan på A-nivån, vilket är positivt.

Forskningsanknytningen är svag och begränsar sig närmast till språkforskningens område genom att föreläsningar i grammatisk terminologi hålls av professorerna i romanska språk. Litteraturvetenskapliga metoder presenteras i form av litteraturhistoria. Kurserna i kultur och samhälle som ingår i utbildningen upp till kandidatnivå innebär ren faktapresentation utan reflektion.

Kvalitetsarbete

Det formella vad gäller studentinflytande är tillgodosett. Systemet för kursvärderingar fungerar väl. Kursvärderingar genomförs efter varje avslutad delkurs och sammanställs. Dessa diskuteras i lärargruppen och därefter sker återkoppling till studenterna i möten mellan lärare och studierådets representanter.

Det är viktigt att lärarna ges utrymme för forskning och kompetensutveckling. Detta är något som saknas för tillfället.

Erasmusavtal finns, men intresset från studenterna är här, liksom vid de andra lärosätena, svagt. Att förlägga vissa studier under B-kursen vid universitetet i Pisa under åren 2001 och 2002 kan ses som ett gott exempel på ett aktivt agerande för förbättrad internationalisering. Det är beklagligt att den verksamheten av ekonomiska skäl inte kan fortsätta.

Rekommendationer

Utöver det som framgår i texten ovan vill vi särskilt poängtera:

- Den nuvarande situationen är ohållbar, och universitetsledningen borde bestämma sig för om den vill bedriva en kvalitativt högtstående utbild-

ning ovanför B-nivå i italienska i Uppsala. Nedanstående rekommendationer är relevanta om svaret på frågan är positivt.

- För att kunna bedriva utbildning på magisternivå är ett lektorat absolut nödvändigt.
- Lärare och studenter borde starta en diskussion om vision, mål och profil.
- Därefter behöver man göra en översyn av kursplanerna vad gäller innehåll och progression.

Portugisiska vid Stockholms universitet

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Ämnet portugisiska bildar en institution tillsammans med ämnet spanska och Latinamerikainstitutet. Det är en för Sverige unik organisation. Dels är det endast i Stockholm som de romanska språken är delade på två institutioner. Dels är den tidigare rent språkliga institutionen för spanska och portugisiska sedan år 2000 sammanslagen med det samhällsvetenskapligt inriktade Latinamerikainstitutet, ett institut som dessutom har en egen partsammansatt styrelse och egen budget. För övrigt leds institutionen av prefekt och institutionsstyrelse.

Utbildning i portugisiska som ett eget akademiskt ämne startade 1972. Innan dess erbjöds endast nybörjarkurser efter det att en professur i iberoromanska språk inrättades år 1964. Utbildningen erbjuds endast i Stockholm.

Institutionen för spanska och portugisiska genomförde 1996 en extern utvärdering av grundutbildningen. Det skedde i samband med den första kvalitetsarbetsbedömningen av Stockholms universitet. De rekommendationer som bedömaregruppen då gav har analyserats, och resulterat i en omfattande kursplaneutveckling.

Undervisningen inom grundutbildningen bedrivs av några adjunkter anställda i vissa fall för både spanska och portugisiska. Dessutom deltar en nyligen tillsatt forskarassistent, några timlärare disputerade i portugisiska och två utländska lektorer finansierade av portugisiska respektive brasilianska staten respektive Brasilien.

Portugisiska är ett nybörjarspråk som erbjuds från A- till E-nivå. De lägsta två nivåerna kan man även läsa på deltid eller på distans. För att ta en magisterexamen med portugisiska som huvudämne krävs att man har läst totalt 100 poäng (E-nivå). Forskarutbildningsmiljön har kraftigt utvecklats från 90-talets senare hälft och har ytterligare förstärkts genom att forskarskolan FoRom idag finansierar tre doktorander.Handledningen är närmast helt beroende av professorn i iberoromanska språk, vars främsta kompetens finns i spanska med språkvetenskaplig inriktning. Landets första doktor i portugisiska disputerade våren 2000, och därefter har ytterligare fyra doktorer examinerats.

Spanska och portugisiska får en gemensam tilldelning från den humanistiska fakulteten. Fördelningen på institutionsnivån ämnena emellan har diskuterats och verkar nu kunna lösas i samförstånd. Även denna institution har planeringsproblem då tilldelningen vid Stockholms universitet baseras helt på studenternas prestationer. Fastän portugisiska bara erbjuds här omfattas den inte av särskild tilldelning för nationellt ansvar för de så kallade småspråken.

Universitetsbiblioteket, liksom institutionens och Latinamerikainstitutets bibliotek, är välfungerande. Lärostudion vid Stockholms universitet har utmärkt utrustning och kapacitet.

Bedömargruppens intryck

Sammanfattande omdöme

Att ansluta ett fristående institut med särskilda regler och villkor till en traditionell språkinstitution har inte varit oproblematiskt. Bedömargruppen ser dock goda samarbetsmöjligheter framöver. För de studerande i Latinamerikakunskap bör språkstudierna åtminstone i någon omfattning vara naturliga. Här kan språken bidra med anpassade fackspråkkurser. Emellertid kan språkstudenterna genom institutets forskare få tillgång till en realiakompetens som knappast finns på andra orter.

Den språkliga delen av institutionen definierar sig som institution för iberoromanska språk. Det krävs att magisterstudenterna har åtminstone passiv förståelse av det andra språket, vilket skapar en intressant och unik miljö.

Grundutbildningen i ämnet är mycket välstrukturerad och forskningsanknytningen är tydlig. En alltför stor del av utbildningen bedrivs av odisputerade lärare. Forskarutbildningen bedrivs tack vare FoRom i en bra omfattning. Antalet disputerade har på sistone varit imponerande. Samtidigt är doktoranderna i portugisiska alltför beroende av handledning av professorn med spansk inriktning. Det är positivt att några nu kan få bihandledning av forskarasistenten i portugisiska. Öppenheten att söka bihandledare från andra institutioner som från Centrum för tvåspråkighet eller från universitet i Portugal visar på medvetenhet och god självinsikt.

Grundutbildning

Utbildningens mål och profil är klart formulerade. Ämnesdjup och bredd är tillgodosedda i kursplanerna. Introduktionskursen i språkvetenskap utgör ett gott exempel. Möjligheten att på ett tidigt stadium välja europeisk eller brasiliansk inriktning ser vi som ett positivt drag. Avvägningen mellan bruket av svenska respektive portugisiska på de lägsta nivåerna är god.

Undervisningsformerna liksom kursutbudet är väl genomtänkta, inte minst med tanke på det lilla studentantalet på de högre nivåerna. Flexibiliteten i de valfria modulerna på C-, D- och E-nivåerna medger en individuell anpassning samtidigt som progressionen säkras genom bestämda krav på kursinnehåll för att erhålla en kandidatexamen. Examinationsformerna är varierande med flera inlämningsuppgifter och hemtentamina på de högre nivåerna. Kriterierna för betygsättning när det gäller uppsatserna är tydliga och exemplariska.

Forskarutbildning

Forskarskolan har medgett att en doktorand har antagits varje år de tre senaste åren och antagningsprocessen är god. Magisteruppsatserna och projektidéerna har varit de naturliga urvalsinstrumenten.

Det är positivt att kursdelen har minskat och att hela 30 poäng, av de sammanlagt 50, är valfria. Att de obligatoriska delarna innehåller vetenskapsteori och forskningsmetodik samt litteraturhistoria är andra positiva drag. Någon kurs i språkvetenskap ingår inte bland de obligatoriska momenten, men däremot är provet i språkvetenskap obligatoriskt utan att för den skull ge kurspoäng, vilket är anmärkningsvärt.

Seminarieverksamheten är omfattande och tvåspråkig, och det är bra att även magisterstudenterna deltar.

Kvalitetsarbete

Självvärderingen är reflekterande och visar på en god självinsikt. Som det enda av ämnena i denna språkgrupp har portugisiska presenterat och analyserat den faktiska genomströmningen, och inte bara hänvisat till prestationsgrad.

Vid institutionen finns ett aktivt ämnesråd för grundutbildningsstudenter och ett doktorandråd, och den formella representationen för studenter och doktorander är väl tillgodosedd. Kursvärderingssystemet fungerar väl, dock kan själva frågeformuläret förbättras genom att frågorna blir mer målrelaterade och att utrymme ges för några öppna frågor. Inom forskarutbildningen är det endast FoRom som genomför kursvärderingar.

Könsfördelningen är traditionell men här har vi stött på en medvetenhet när det gäller genusperspektiv som saknats på andra orter. En föreläsningsserie om genus för lärare samt kursen Kvinnliga författare i Portugal, som ges återkommande på magisternivå, ser vi som goda exempel.

Lärarnas utrymme för forskning och kompetensutveckling bör förstärkas även vid denna institution.

Möjligheterna till studier utomlands är väl tillgodosedda men intresset är knappt. Doktoranderna inom FoRom har en särskild resebudget. Kontakterna med målspråksländerna är goda. För övrigt har doktoranderna själva byggt upp egna nätverk på ett föredömligt sätt.

Samarbetet sker med juridiska institutionen, översättarutbildningen, centret för tvåspråkighet inom den egna universitet och inom forskarskolan. I Norden är samarbetet mest utvecklat med universitet i Oslo. Ett intressant initiativ är kontakten med Instituto Camões i Lissabon i syfte att tillsammans inrätta ett regionalt språkcentrum vid Stockholms universitet för samarbete med portugisiskspråkiga länder.

Rekommendationer

Utöver som framgår i texten ovan vill vi särskilt poängtera:

- Ska Stockholm som enda institution i landet kunna bedriva utbildning i portugisiska upp till forskarutbildning, och dessutom i den volym som man lyckats bygga upp även vad gäller grundutbildningen, behövs här en professur i portugisiska.
- Ett fruktbart samarbete med Latinamerikainstitutet behöver utvecklas.
- En obligatorisk kurs i språkvetenskap inom forskarutbildningen bör övervägas.
- På sikt vore det önskvärt om portugisiska kunde erbjuda webbaserade kurser, gärna på halvfart efter rumänskas förebild.

Rumänska vid Lunds universitet

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Ämnet rumänska bildar tillsammans med franska, spanska och italienska den romanska institutionen. Organisationen finns mer utförligt beskriven under avsnittet om italienska vid Lunds universitet. Rumänska är det minsta ämnet men anser sig ha ett gott stöd, i synnerhet från italienska.

En lektor ansvarar för grundutbildningen tillsammans med två timanställda lärare. Den totala lärarkapaciteten uppgår till 1,4 heltidsekvivalenter.

Lunds universitet är ensamt i landet om att erbjuda undervisning i rumänska. Första doktorsavhandlingen i ämnet försvarades år 1969. Sedan 1998 har det författats en doktorsavhandling av den nuvarande lektorn, samt en licentiatuppsats. Samtliga arbeten har en språkvetenskaplig inriktning. Året 1984 startade man grundutbildningen med en nybörjarkurs på A-nivå. Ännu så sent som 1998 var studentantalet inte större än 5–10 studenter varje eller vartannat år.

Sedan 1999 erbjuds endast webbaserade kurser på halvfart med möjlighet till individuellt anpassade snabbare studier. Sammanlagt har nu rumänska drygt 80 studenter på A- till C-nivåerna. Eftersom det är ett språk som inte förutsätter förkunskaper kan de studerande ännu inte avlägga en kandidatexamen med rumänska som huvudämne. En kandidatkurs, D-nivån, skulle ha startat våren 2004 men den tidplanen kunde man inte hålla med tanke på lärarkapaciteten. Det är värt att notera att ett tiotal studenter väntar sedan ett par år tillbaka på att kunna läsa den.

Rumänskan var först i Sverige bland språkämnen med att erbjuda hela kurser på Internet. Idag rekryterar man studenter inte bara från hela Sverige, utan även skandinaver ifrån hela världen. Ämnet har till och med fått förfrågningar om att erbjuda sina kurser för engelsktalande. Här kan det vara på plats att påpeka att rumänska är det största sydosteuropiska språket och ett blivande EU-språk.

Ekonomiskt klarar sig verksamheten tack vare ett särskilt anslag till de så kallade småämnena som kommer från regeringen, samt en högre ersättning från Lunds universitet till just distanskurser.

Genom att professor Lombard testamenterade sitt bibliotek till institutionen är det rumänska biblioteket vid Lunds universitet troligen störst i Norden.

Bedömgrippens intryck

Sammanfattande omdöme

Utbildningen är ett imponerande verk av en ensam kompetent och entusiastisk person. Detta gör den samtidigt mycket sårbar.

Arbetsbelastningen har under alla uppbyggnadsåren varit närmast orimlig då lektorn var tvungen att skaffa sig den tekniska kompetensen, undervisa i form av mycket omfattande individuell handledning på den lägre nivån och samtidigt utveckla de högre nivåerna. Här behövs onekligen en avlastning och dessutom en satsning på att säkra ämnets överlevnad. För det senare krävs att en doktorandtjänst tillsätts.

Det nationella ansvaret är väl tillvarataget genom den valda undervisningsformen, samt även genom att kursernas innehåll tar hänsyn till att rumänska är ett komplement till andra utbildningar. Målen och profilen är tydliga. Kurserna avser att fokusera på språkfärdighet samt studier av kultur och samhälle.

Progressionen är god, och undervisningen och examinationen är väl genomtänkta.

Grundutbildningen

Självvärderingen är reflekterande och återspeglar väl ämnets styrkor och svagheter. Kursplanerna visar på att både bredd och djup är väl tillgodosedda.

Med tanke på att ett av målen är att ge insikt i rumänsk kultur och samhälle borde detta framgå bättre i kursbeskrivningarna. Kurserna tycks snarare, vid sidan om språkfärdigheten, innehålla ett stort inslag av skönlitteratur och litteraturhistoria. Här behövs en bättre anpassning mellan målen och delkurserna.

Forskningsanknytningen är tydlig inom den språkvetenskapliga inriktningen. Vi anser likväl att med hjälp av en av timlärarna, en infödd rumän som är doktorand i franska med litterär inriktning, är kompetensen tillräcklig för att handleda även kandidatuppsatserna med litterär inriktning. Institutionen är positiv till att bygga upp även en magisternivå. I en sådan situation är det nödvändigt att den litterära kompetensen förstärks.

Undervisningsmetoden liksom examinationsformerna i den nätbaserade utbildningen är moderna och genomtänkta. Läraren har utvecklat IT-didaktiken på ett föredömligt sätt. På sikt kan träning i muntlig språkfärdighet vinna på användning av synkronljud. Samtidigt kan just detta ställa nya krav på pedagogiken eftersom studenternas språkbehärskning är mycket heterogen. Det har examinerats alltför få 4-poängsuppsatser på C-nivån för att vi ska bedöma själva uppsatsprocessen. De campussammankomster som anordnas två gånger per termin är ett positivt drag som verkar fylla en viktig funktion för främst de svenska och danska studenterna. Möjligen skulle dessa kunna utökas till tre per termin.

Kvalitetsarbete

Det är svårt att åstadkomma någon formell representation när det gäller distansstudenter. Kursvärderingssystemet fungerar väl, då både frågorna och svaren är utlagda på webben. De täta kontakterna mellan lärare och studenter tycks skapa ett välfungerande informellt inflytande.

Lektorns forskningsutrymme är obefintligt. De utlagda timmarna inom tjänsten har helt används till kompetensutveckling inom nätbaserad undervisning. Det är positivt och nödvändigt med tanke på undervisningens uppläggning, men det är viktigt att tid avsetts även för lingvistisk forskning.

Erasmusutbyte finns med tre rumänska universitet, och de rumänska utbytesstudenterna som studerar i Lund inbjuds att delta vid campusträffar. Kommunikationen på nätet gör för övrigt att information om kurser och andra evenemang i Rumänien sprids snabbt och effektivt.

Av naturliga skäl är nationellt samarbete knappast möjligt. De nya kontakterna med Göteborg och planerna på att låta rumänska ingå som ett valfritt språk inom Balkanstudier är lovvärda. Internationellt finns ett nära samarbete med Köpenhamns universitet.

Rekommendationer

Utöver det som framgår i texten ovan vill vi särskilt poängtera:

- Redan i nuläget är lärarkapaciteten knapp. Tjänstekonstruktionen för lektorn, 50 procent tillsvidare och 50 procent tidsbegränsad anställning, är dessutom märklig. Inför en snar och välbehövlig uppbyggnad av kandidatnivån krävs en förstärkning av timlärare och senare, om även magisternivå skulle erbjudas, av lärare med litterär inriktning.
- För att ämnet ska kunna överleva behöver man snarast utlysa en doktorandtjänst i rumänska, kanske i samarbete med Köpenhamns universitet.

Bilaga

Grundutbildning

Lärarkapacitet och undervisningstimmar vt 2004

	Antal lärare	varav tillsvidare	varav disputerade
Italienska			
Göteborg (GU)	5	3	3
Lund (LU)	10	2	2
Stockholm (SU)	12	4	3
Uppsala (UU)	4	4	1
Portugisiska			
SU	9	3	4
Rumänska			
LU	3	0,5	1

	heltidsekvivalenser totalt	varav i grundutbildningen	varav disputerade
Italienska			
GU	3,65	2,38	1,98
LU	4,71	3,55	0,45
SU	5,58	3,31	0,81
UU	1,85	1,85	0,05
Portugisiska			
SU	4,26	3,08	0,25
Rumänska			
LU	1,4	1,2	0,8

Undervisningstimmar per vecka

	A-nivå	B-nivå	C- och D-nivå
Italienska			
GU	6,6	6,1	2,4–3,4
LU	4,9	3,8	2,9–3,9
SU	8,2	5,7	3,2–3,4
UU	13	8	1,5–2,5
Portugisiska			
SU	5,9	6	2,3–3,4

Studenter och prestationer 2003

	Helårsstudenter (HÅS)	Helårsprestationer (HÅP)	Nyborjare i % av HÅP
Italienska			
GU	101	54,7	50,3
LU	118	62,8	50,8
SU	167	119	45
UU	58	29,4	54,4
Portugisiska			
SU	91	55,2	
Rumänska			
LU	29	17,5	

	Prestationsgrad	Examinerade uppsatser, Kand resp. Mag	
	HÅP/HÅS	2002	2003
Italienska			
GU	0,55	6 Kand	3 Kand, 2 Mag
LU	0,55	5 Kand, 6 Mag	5 Kand, 3 Mag
SU	0,7	9 Kand, 4 Mag	11 Kand, 5 Mag
UU	0,51	5 Kand, 1 Mag	4 Kand
Portugisiska			
SU	0,61	1 Kand, 1 Mag	1 Kand, 2 Mag
Rumänska			
LU	0,61		

Forskarutbildning

Hanledarkapacitet, sökande och examinerade

	Handledare 2003	Minst docentkom- petenta	Aktiva doktorander
Italienska			
GU	1	1	3
LU	2	2	4
SU	3	2	7
Portugisiska			
SU	2	1	4

	Sökande 2002, 2003	Antagna	Examinerade
Italienska			
GU	2	1	2
LU	2	2	1 (Lic.)
SU	4	4	1 (Lic.)
Portugisiska			
SU	2	2	3